

L.

**Verantwoordelijkheid nemen
tijdens een mediation in
strafzaken: geen sinecure**

MfN congres 2024

Verantwoordelijkheid nemen tijdens een strafzaak: geen sinecure

29 november 2024

Meriem Kalter en Marion Uitslag
Lectoraat Toegang tot het Recht

Programma

13.30

- Introductie (Marion Uitslag en Meriem Kalter)
- Een aantal casusposities (wanneer wordt er wel/geen verantwoordelijkheid genomen)
- Nabespreking
- Enkele onderzoeksresultaten (Meriem en Marion)

14.45

Afsluiting

In gesprek met elkaar naar aanleiding van casuïstiek

Fasen in het mediationtraject

- **Fase 0** Verwijzer (OvJ, rechter) beslist of een zaak wordt doorverwezen naar het mediationbureau
- **Fase 1** Mediationfunctionarissen bekijken of mediation opgestart kan worden
- **Fase 2** Afzonderlijk intakegesprek met mediators
- **Fase 3** Gemeenschappelijk gesprek verdachte en slachtoffer onder begeleiding van de mediators
- **Fase 4** Slotovereenkomst

Doelstelling onderzoek

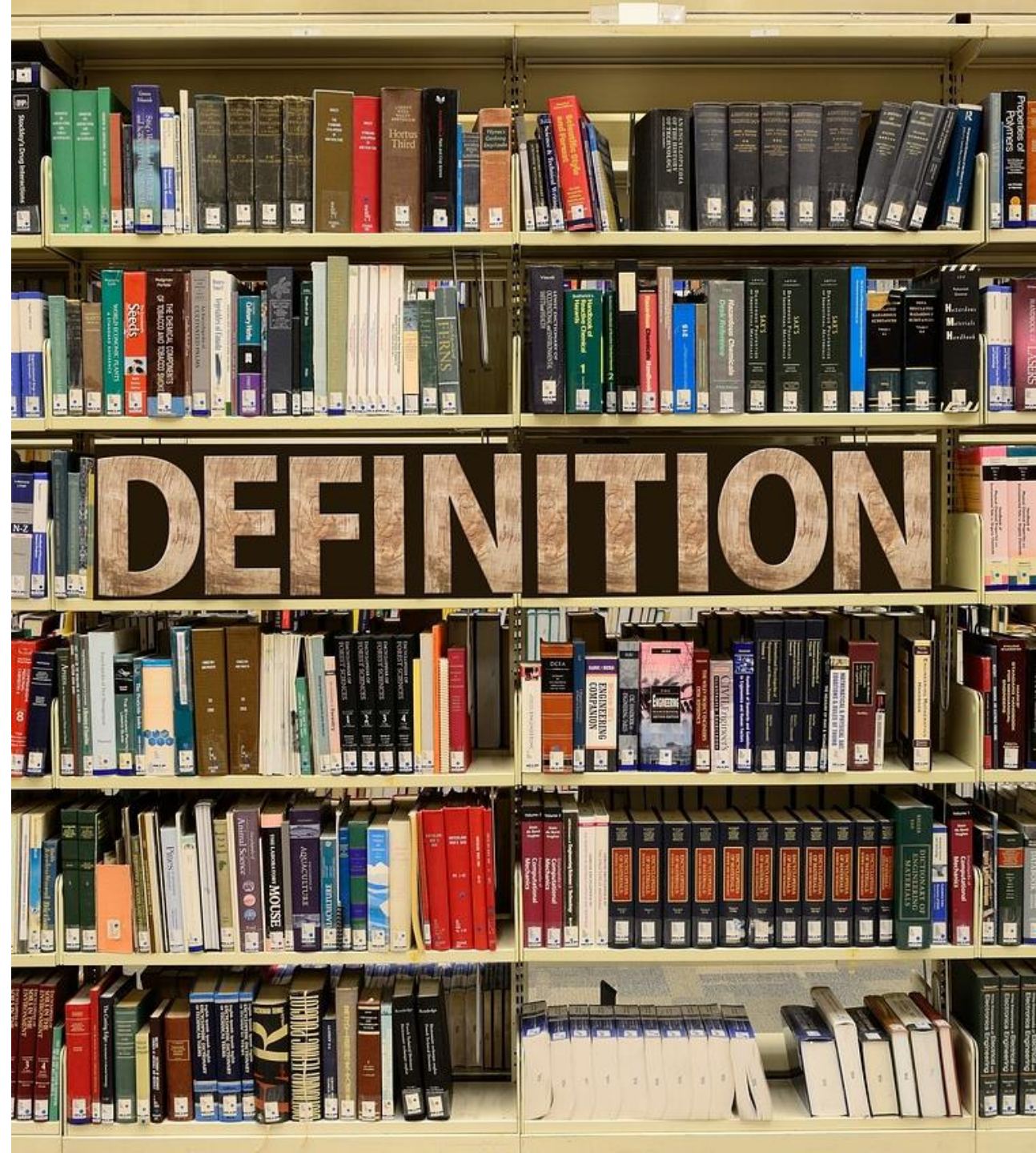
Achterhalen hoe een verdachte verantwoordelijkheid kan nemen voor het gepleegde strafbare feit en de gevolgen daarvan tijdens het mediationproces en hoe een mediationfunctionaris en/of mediator dit kan ondersteunen.

Vraagstelling onderzoek

Welke criteria kunnen mediationfunctionarissen en/of mediators hanteren bij het vaststellen en stimuleren van ‘verantwoordelijkheid nemen door een verdachte’ tijdens het mediation in strafzaken traject en welk handelingsrepertoire is hiervoor nodig?

Definitie (literatuurstudie)

- **Passieve verantwoordelijkheid** Verdachte erkent dat hij misdrijf heeft gepleegd, of erkent dat hij een aandeel hierin heeft/betrokken bij is geweest en daarmee schade is ontstaan bij ander (Wright & Schneider, 2004)
- **Actieve verantwoordelijkheid** Verdachte is bereid wat te herstellen en daarbij acties onderneemt om herstel te bewerkstelligen (Braithwaite, 2006).
Gedrag: open staan voor gesprek, excuses aanbieden, komen tot afspraken voor herstel. **Niet:** victim blaming, eigen aandeel minimaliseren, eigen gedrag wegrationaliseren (Gunnison & Helfgott, 2011; Jonas et al., 2022).

“Als een verdachte zegt: Ik was het niet, of ik heb helemaal niets gedaan, de ander heeft de schuld, dan gaat het niet door, want dan zien we dat mediation niet gaat lukken”. (**Rechter fase 0**)

“In zo’n verhoor, als ik dan enige bereidheid zie dat hij in ieder geval erkent wat er min of meer gebeurd is: “Ik heb inderdaad mijn buurman geslagen” of “Ik was inderdaad de bestuurder van die auto” (**OvJ fase 0**)

“Dan bel ik en dan wordt er gezegd: "Ja, maar ik wil het niet over die avond hebben." Dan zeg ik: dat is juist de bedoeling, dat jullie het gaan hebben over het incident, waarvoor aangifte is gedaan. En als ze dan zeggen: "Nee, daar wil ik het niet over hebben." Dan zeg ik: "Nou, dat is jammer, mediation in strafzaken is natuurlijk wel echt bedoeld voor herstel” (**Mediationfunctionaris fase 1**).

“Dan vind ik dat op dat moment voldoende om met die meneer het gesprek in te gaan. Hij had wel gewoon de interesse in de ander en nou ja, met die ander in contact komen en daar iets in herstellen”. (**Mediator fase 2**)

“Verantwoordelijkheid nemen is niet snel excuses maken maar de diepte ervaren van wat is geschied bij de ander. Dat zit niet in vlot voorbereide verhaaltjes maar in de interactie op het moment. Dat hoor je in stilte, dat zie je in ogen die zich met tranen vullen”. (**Mediator fase 2/3**)

Percepties stakeholders verantwoordelijkheid (1)

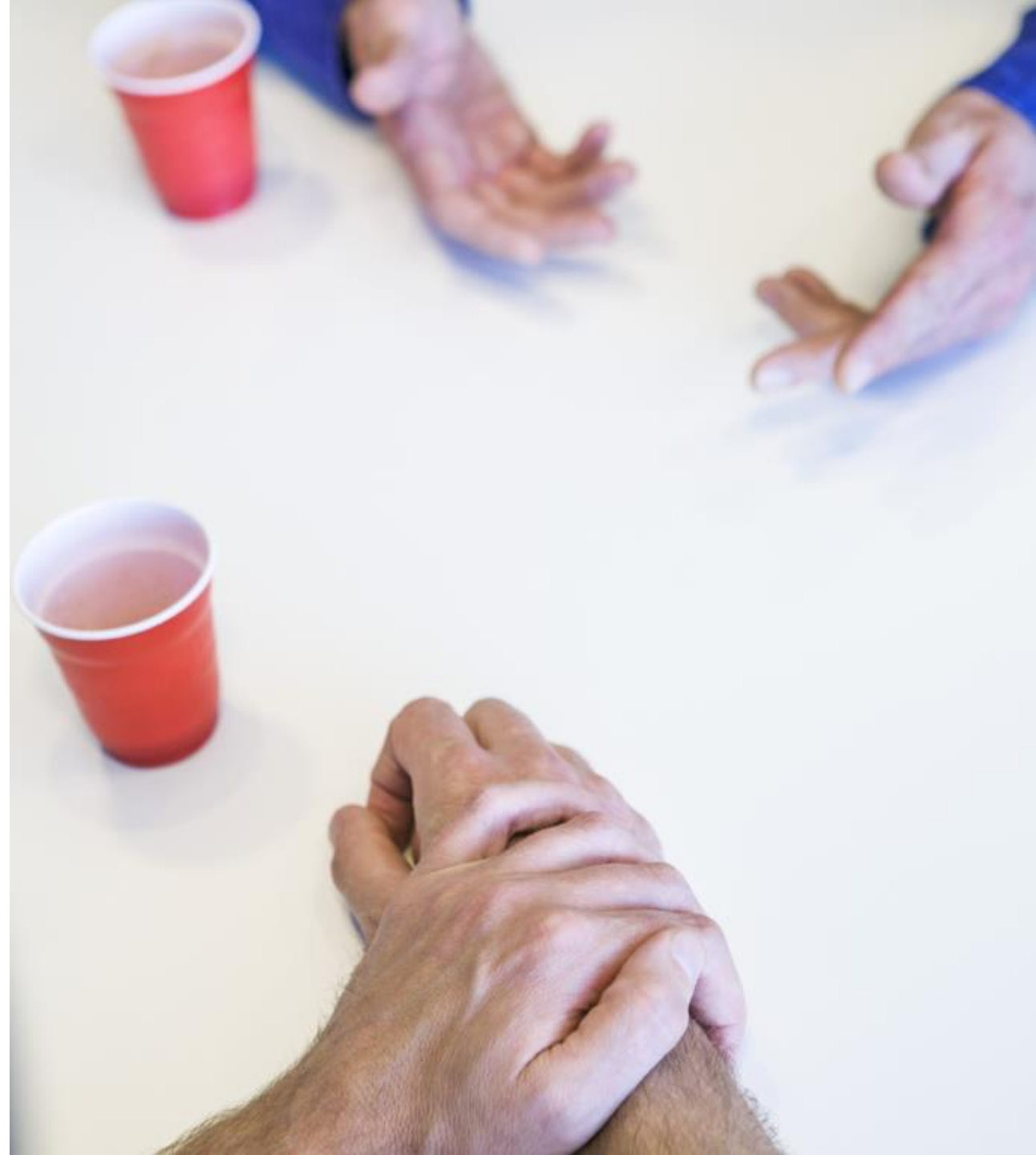
- Verwijzers: Verantwoordelijkheid nemen belangrijk criterium, naast 'voortdurende relatie'
- Gradaties verantwoordelijkheid nemen over mediationtraject: van passief naar actief
- Fase 0: (rechters, OvJ's): erkennen eigen aandeel/enige betrokkenheid, geen totale ontkenning/schuld bij ander
- Fase 1: (functionarissen): idem + bereidheid gesprek: praten over gebeurde/luisteren, herstelbereidheid

Percepties stakeholders verantwoordelijkheid (2)

- Fase 2: (mediators intake): idem + actief verantwoordelijkheid *kunnen* nemen: open staan voor behoeften slachtoffer, 'echt' willen inspannen voor herstel. Bereidheid tot gesprek.
- 'Oprechtheid': inleven en begrip tonen (empathie), 'echt' spijt, 'echt' berouw (ook wens slachtoffers).
- Empathie, spijt hebben gerelateerd aan verantwoordelijkheid nemen.
- Schade herstellen

Percepties stakeholders verantwoordelijkheid (3)

- Ondergrens verantwoordelijkheid nemen (fase 0, 1,2): erkennen van aandeel/betrokkenheid, bereidheid gesprek
- Belang 'wat het slachtoffer wil', ook bij beperkte/geen verantwoordelijkheid: slachtofferrechten/autonomie partijen
- Rol mediator: verwachtingsmanagement bij intake, 'beschermen' bij gezamenlijk gesprek
- Verantwoordelijkheid nemen veranderbaar: mediation als 'leerproces' door contact met ander (Jonas, 2024), empathie en schaamte kan bijdragen tot nemen meer verantwoordelijkheid.

“Het moet heel zwaar voor jou zijn om onder ogen te zien wat de gevolgen zijn van het strafbare feit waarin jij de hoofdrol hebt gespeeld. En ik begrijp ook dat je dit voor jezelf een beetje behapbaar wilt houden door ook de ander een aandeel toe te bedelen omdat hij de hele tijd naar jou keek. Maar nu wil ik het graag hebben over wat jij hebt gedaan en de gevolgen daarvan.” **(Mediator fase 2)**

“En het kan ook andersom, dat iemand in het begin zegt van: “Het spijt me heel erg.” En dan in het gesprek zit en het er gewoon niet uit krijgt. Ja, dan moet er toch wel iets gebeuren, er moet in ieder geval erkenning komen. Het is een gezamenlijk proces. Het is niet zo van: “Oké, ik ben de verdachte, ik vertel mijn verhaal en dat is dat.” En daar heb je het slachtoffer die het verhaal vertelt. In mediation gaat het juist om die verwevenheid van verhalen en dat tot elkaar brengen, en wederzijds begrip misschien wel”. **(Mediator fase 3)**.

Interventies mediators: verantwoordelijkheid nemen motiveren

- Fase 2: Interventies gericht op zelfherstel (verdachte als mens) + 'liefdevol' confronteren (lagen van herstel, Hoek, van & Slump, 2013). Gezamenlijk gesprek zinvol?
- Fase 2/3: Gebruikelijke' mediationinterventies, herstelrechtelijke vragen, interventies dader-slachtofferverhouding (slachtoffer 'ontslachtofferen, dader 'ontdaderen')
- Interventies fase 3: Hoe landt verantwoordelijkheid bij slachtoffer? Belang serieus genomen voelen door slachtoffer, accepteren excuses (Jonas e.a., 2022)

Interventies mediators: verantwoordelijkheid nemen motiveren

- Belang verantwoordelijkheid nemen slachtoffer (eigen aandeel) vooral bij langdurige relaties/wisselende dader-slachtofferrollen
- Schuld vs opzettelijk: ander soort verantwoordelijkheid
- Interventies niet bepaald door type zaak, maar type zaak bepaalt wel thematiek gesprek: bestaande relatie: relationele interactie, hoe in toekomst gedrag voorkomen, onbekend slachtoffer: waarom ik?, veiligheidsgevoel teruggeven, verkeersongeval: gesprek over ongeval zelf.

“Natuurlijk moet verantwoordelijkheid nemen in de overeenkomst staan, en ik herhaal eigenlijk: doe dit zo concreet mogelijk. Waar dat dan uit blijkt, wat hij heeft beloofd te zullen doen”. (**Rechter fase 4**)

“Ik let inderdaad op wat de verdachte zegt en vaak staat er: “ja, ik vind het vervelend wat er is gebeurd en het is niet mijn bedoeling geweest om hem zo bang te maken. Dat is wat je wil lezen natuurlijk. Of ik heb er spijt van. Of u hoeft zich niet druk te maken, in die discotheek daar kom ik nooit meer. Of ik ben gestopt met alcohol drinken, want ik ben ook bewust van wat voor schade ik heb toegebracht. Ja, dat zijn allemaal zinnen die ik natuurlijk wil lezen.” (**OvJ fase 4**).

“Omdat het op camera staat, dan mag je het wel zeggen: "Ja, ik heb er echt spijt van dat ik die klap heb gegeven". Als er iets is waarvan je denkt, dat zou wel eens een bekentenis kunnen worden, blijft er dan bij weg”. (**Advocaat fase 4**).

Verantwoordelijkheid in slotovereenkomst

- Rechters/OvJ's nemen overeenkomst mee bij afwikkeling strafzaak (strafvermindering, seponeren, inbrengen voorwaarden)
- Belang verantwoordelijkheid in overeenkomst: weegt zwaarder bij opzetsdelict dan schulddelict
- Rechters: focus op gemaakte afspraken (concreet!).
- OvJ's: idem + sfeertekening, zelfreflectie, spijt/berouw

Verantwoordelijkheid in slotovereenkomst

- Advocaten: overeenkomst moet belang dienen client, weinig details, geen nieuwe feiten.
- Mediators: bewust van taalgebruik: niet bijdragen aan extra bewijslast, aansluiting bij eigen woorden verdachte
- Schadevergoeding lastig onderwerp: onderdeel van herstelconcept vs geest schadebedrag soms te hoog

Praktische implicaties

Selectie en verwijzing Ondergrens passieve verantwoordelijkheid. Mediationproces bevordert actief verantwoordelijkheid nemen. Meer zaken geschikt voor mediation dan nu wordt doorverwezen?

- Verwijzer fase 0: nog te veel focus op bestaande relatie. Ook waardevol voor delicten met onbekenden.
- **Rol mediationfunctionaris fase 1**: randvoorwaarden creëren voor succesvolle mediation door 1) check passieve verantwoordelijkheid 2) informeren partijen procedure en doel (herstel!) 3) commitment check.
- Belang verwachtingsmanagement: ook over schade (voorafgaand intake).

Praktische implicaties

Selectie en verwijzing Ondergrens passieve verantwoordelijkheid. Mediationproces bevordert actief verantwoordelijkheid nemen. Meer zaken geschikt voor mediation dan nu wordt doorverwezen?

Tijdens de intake en het gezamenlijke gesprek: verantwoordelijkheid nemen is moeilijk, ook al lijkt het zo logisch bij herstel te horen.

Oprechte excuses hebben te maken met de lijdensdruk van degene die de excuses maakt.

Hier met empathie naar kijken en ook liefdevol confronteren helpt om verantwoordelijkheid te nemen.

Het mediationtraject bevordert het nemen van verantwoordelijkheid.

HIER KOMT ALLES SAMEN